

Питання шевченкознавства

“ВІН ТАКИ БУВ СПРАВЖНІМ І ЩИРИМ ХРИСТИЯНИНОМ!”

Інтерв'ю з автором книжки “Наслідуючи Христа:

Віруючий у Бога Тарас Шевченко” професором Дмитром Степовиком

Книжка, про яку йдеться, стала до певної міри сенсацією (про це писала преса) минулого 2013 року. Її надрукувало київське видавництво імені Олени Теліги накладом у дві тисячі примірників, в ошатному оформленні, на 480 сторінок зі 140 кольоровими та чорно-білими ілюстраціями. Це справді новий погляд на Шевченка як християнина й на віддзеркалення його християнських ідеалів у словесній та мистецькій творчості. В інтерв'ю автор дослідження розповідає, як після численних закидів Шевченкові щодо його негативного ставлення до церковників удалося встановити істину.

– Дмитре Власовичу, у своїй книжці Ви досліджуєте вплив релігійного вчення на творчість Кобзаря. Коли йдеться про християнські чесноти Т. Шевченка, чи не відбувається, на Вашу думку, його подальша канонізація, що віддаляє нас від реального Шевченка, людини земного походження?

– Жодної ейфорії, жодної спонуки сакралізації особи Шевченка в мене не було й немає. Я доволі розсудливий чоловік і, працюючи 46 років у сфері академічної науки, думаю і пишу книжки на підставі фактів і логічних висновків. Увесь “Кобзар” пройнятий ідеалами захисту правди, любові, свободи, а це і є істинно євангельські ідеали. Такі ж його листи до приятелів, такий і щоденник. Як людина, він мав недоліки, але мав також християнську спонуку до покаяння. Шевченко – не лише християнин за хрещенням у віці немовляти, а й уцерковлений християнин! Оце і є реальний Шевченко – із земним походженням, але з думкою про вічність і “життя будучого віку”. Якби не це, він би зламався, пропав би в тих казахських пустелях, як зламалося безліч його сучасників. Адже він не знав, що буде солдатом лише 10 років, а не 25, як тоді було за царів. А він знайшов у собі силу духу повернутися, створити нові шедеври й навіть стати академіком гравюри.

Дехто із читачів запитує: “Чи не занадто багато преференцій Шевченкові надано першими двома словами назви книжки “Наслідуючи Христа”? Це майже як апостоли Христові?”. Ні, жодної надмірності тут немає! Шевченко не раз просив у листах надіслати йому книжку богослова Томи Кемпійського “Наслідуючи Христа”. Йому цю книжку надіслали, і він з нею не розлучався, як і з Біблією. Я маю тисячу доказів і тисячу переконань, що Шевченко – реальний, земний – і глибоко вірний Богові українець!

– У книжці Ви аргументовано доводите, чому деякі твори Т. Шевченка й досі викликають роздратування у представників Російської православної церкви. Дехто з них усерйоз уважає Кобзаря безбожником і руйнівником російської державності.

– Власне, РПЦ ще в XIX столітті ініціювала легенду, нібито Шевченко безбожник. Тенденційно підбиралися вирвані з контексту слова, оманливо

трактувалися цілі твори. Це звичайна імперська пропаганда. Вони це вміють робити, бо досвід говорити “імітацію правди” під прикриттям побожності в них вимірюється століттями. А хіба Пушкін, Лермонтов, Некрасов не викривали псевдолюбів РПЦ? Чи вони не були руйнівниками тієї імперської державності, яка підім’яла під себе й Церкву, і все святе в ній? У розділах книжки “Віра Шевченка: Деякі контрверсії” та “Шевченко і московське православ’я” я даю огляд окремих бруталних писань про Тараса Григоровича російських кліриків, зокрема протоієрея Іоана Чернав’яна, як зразок викривлених суджень, пафосно прикритих церковною фразеологією.

– *Цікаві факти Ви виклали у книжці про спорудження пам’ятника Т. Шевченкові в Києві 1938 р. за проектом російського скульптора Матвія Манізера. Той діалог між Кагановичем і Манізером, який Ви наводите, справді має документальне підтвердження, чи це авторський домисел? Чому тодішні правителі хотіли бачити Шевченка, увічного у бронзі чи граніті, не з гордо піднесеною головою, а понурим і сумним?*

– Після того, як автор пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні канадський скульптор українського походження Леонід Молодожанин (1915–2009) розповів мені історію створення пам’ятника Шевченкові для Києва в 1930-х роках (Молодожанин був тоді студентом М. Манізера у класі скульптури Ленінградської академії мистецтв), я почав краще розуміти “советську концепцію” образу Шевченка як людини похмурої, насупленої, навіть злої. Відомо, що Ленін ненавидів Шевченка, як і всіх українців. Його кремлівські послідовники хитріші, їм не вигідно було викидати Шевченка “за борт”. Тому треба було вигадати отакий його образ. Каганович із Хрущовим приїхали 1938 р. в Ленінград подивитися, що зробив Манізер зі своїми студентами-скульпторами, і... “зарубали” зроблене митцем. Скульптура ще була в мокрій глині, і її розвалили, бо Каганович сказав, що “цей Шевченко буде закликати до повалення колгоспного ладу”. Манізер не міг не послухати, тож маємо те, що маємо. Молодожанин розповідав, як Каганович з матом накидався на Манізера, а Хрущов мовчав наче в рот води набрав. Отже, це не “авторський домисел”, а щира правда від свідка тих подій.

– *З особливим пієтетом Ви згадуєте у книжці предстоятеля Української православної церкви й Канади митрополита Іларіона Огієнка, який, як і Ви, досліджував християнську тематику в поезії Т. Шевченка. Якщо порівнювати його працю “Релігійність Тараса Шевченка” із книжкою “Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко”, у чому полягає новизна Вашої наукової розвідки?*

– Я високо ціную роздуми й писання митрополита Іларіона (професора Івана Огієнка), бо це поки що єдиний високий православний архієрей, який з істинно християнських позицій дав дуже високу оцінку християнському ідеалу в поезії Шевченка. Огієнковий аналіз глибоко богословський і глибоко науковий. Йому не можна не вірити. Я все наново перевінив, що писав митрополит Іларіон про Шевченка, звіряючи все за текстами самого поета. До речі, майже ту саму високу оцінку Шевченкові як християнину дав високовчений ієрарх Греко-католицької церкви митрополит Андрій Шептицький, висловлювання якого я навів у додатках, у розділі “Тарас Шевченко – дар від Бога”.

Порівнюючи думки про Шевченка українських релігійних діячів високого рангу, я вніс у цю проблему багато нового: мій бібліографічний апарат (примітки, посилання) налічує понад дві сотні позицій. Архієреї не враховували численних спогадів про віру Шевченка, які я уважно проаналізував. Також не було раніше описано мистецьких творів на християнську тематику, вагомість цієї тематики

на тлі його світських творів, а також утілення євангельських символів у низці мистецьких творів суто побутової тематики.

– За кордоном у приватних колекціях Вам удалось знайти оригінали мистецьких творів Шевченка, зокрема сепію “Мойсей видобуває воду зі скелі”, створену 1839 р. Чи є надія повернути цей твір в Україну?

– Шевченко створив набагато більше рисунків, акварелей, сепій, ніж їх зафіксовано в його повних зібраннях творів чи тих, що зберігаються в музеї в Києві. Досить прочитати його листи, щоденники – побачимо, скільки він малював, і всі ці твори дарував людям, у яких зупинявся на гостини. Доля їх невідома. Тому в томах нинішнього повного зібрання творів ми вводимо розділи про твори, які відомі за копіями, гравюрами або згадками в текстах самого Шевченка чи тих людей, котрі листувалися з ним, писали спогади про нього, називаючи твори, доля яких невідома. Дещо вивезено за кордон. У Філадельфії, штат Пенсільванія, я свого часу познайомився з колекціонеркою мистецьких творів Христиною Чорпітою. В її збірці є чудова сепія раннього Шевченка. Я уважно її вивчив, порадився з тоді ще живим славетним мистецтвознавцем і художником Святославом Гординським, іншими фахівцями з Філадельфії, Нью-Йорка. Усі в один голос: це Шевченко! Я опублікував цей твір зі своїм коментарем у журналі “Образотворче мистецтво”. Тепер ця сепія публікується у 8-му томі повного зібрання творів митця. Це рідкісний випадок. Проте можна з певною обережністю припустити, що багато Шевченкових творів (особливо на паперових носіях) зберігається у приватних колекціях в Україні й за кордоном. Щодо Х. Чорпіти, то вона мала намір подарувати сепію “Мойсей видобуває воду зі скелі” Національному музею імені митрополита Андрея Шептицького у Львові.

– У своєму дослідженні Ви каменя на камені не залишаєте від праць деяких шевченкознавців радянської доби. Особливо критикуєте їх за твердження, нібито Шевченко був затягнутим атеїстом.

– Не радянські автори винні в тому, що робили Шевченка атеїстом, а офіційна ідеологія безбожництва, що панувала в СРСР. Це наслідок мімікрії, якою була пройнята наукова і творча інтелігенція в радянському суспільстві. Якщо “підправляли” тексти самого Шевченка чи вибірково друкували його вірші в численних перевиданнях “Кобзаря”, то що вже говорити про те, як тоді легко можна було зробити з білого чорне й навпаки.

– Вам належить фундаментальна праця “Історія української ікони Х–ХХ століть”, що вийшла друком кілька років тому. Ця ж тематика наявна і в книжці, яку обговорюємо. Чи збереглися в Україні або за її межами старовинні ікони, що їх реставрував Т. Шевченко?

– Звичайно, Шевченко не ставив свого прізвища на реставрованих ним іконах, як і на деяких власних творах, особливо виконаних на засланні в Казахстані. Але коли він їздив за завданням археологічної комісії Київського університету св. Володимира Україною, то деякі парафії просили його реставрувати старі ікони і, можливо, намалювати нові: Шевченко дуже добре знав православну іконографію. Збереглися записи в церковних книгах Волині, що він реставрував там ікони. Докладніше описав це луцький дослідник-архівіст Володимир Рожко. Шевченко поривався малювати ікону для храму в Новопетровському укріпленні, але начальство не дозволило йому це робити, посилаючись на царську заборону писати й малювати.

Бесіду вів Тарас Головка

www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/noviy-poglyad-na-religiyist-tarasa-shevchenka